

Třicet let vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu

Doc. dr. CHRUDOŠ VORLÍČEK, CSc.,
pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Zákonný podklad pro rozvoj vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu byl vytvořen dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 o vzdělání učitelstva. Podle § 1 tohoto dekretu »učitelé škol všech stupňů a druhů nabývají vzdělání na pedagogických a jiných fakultách (odděleních) vysokých škol«.¹⁾

V zákoně č. 100 ze dne 9. dubna 1946 se v § 1 stanoví, že »při všech univerzitách v zemích českých a na Slovensku se zřizují pedagogické fakulty«. V § 2 se vláda zmocňuje, aby nařízením zřizovala pobočky pedagogických fakult mimo sídla univerzit.²⁾

Vládním nařízením ze dne 27. srpna 1946 byl vydán statut pedagogických fakult a určena studijní doba učitelů. Podle § 1 tohoto nařízení úkolem pedagogických fakult bylo a) svobodně bádát a pěstovat vědy pedagogické a jejich pomocné obory; b) vzdělávat v pedagogických vědách a v jejich pomocných oborech kandidáty učitelství škol všech stupňů a druhů kromě škol vysokých, poskytovat jim vzdělání i v jiných oborech, potřebných pro výkon učitelského povolání, a prakticky je připravovat pro toto povolání; c) připravovat vedoucí školské a lidovýchovné pracovníky a podle rozhodnutí ministra školství a osvěty doplňovat vzdělání učitelstva.

Podle § 4 citovaného nařízení byla povinná studijní doba pro kandidáty učitelství škol mateřských stanovena na čtyři semestry, pro kandidáty učitelství škol obecných a měšťanských na šest semestrů a pro kandidáty učitelství škol středních a odborných na osm až deset semestrů. Pro přechodnou dobu byla však studijní doba pro kandidáty učitelství škol mateřských zkrácena na dva semestry a pro kandidáty učitelství škol obecných na čtyři semestry. Kandidáti učitelství škol pro mládež vyžadující zvláštní péče absolvovali další dva semestry odborného studia.

Posluchači pedagogické fakulty mohli rovněž podle příslušných před-

¹⁾ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, č. 132/1945, s. 334.

²⁾ *Sbírka a nařízení republiky Československé*, č. 100/1946, s. 888.

pisů dosáhnout hodnosti doktora pedagogických věd (dr. ped., později se psalo PaedDr.).³⁾

Výnosem ministerstva školství a osvěty byl vydán Prozatímní studijní řád pedagogických fakult, Prozatímní zkušební řád pedagogických fakult a Rigorózní řád pedagogických fakult.⁴⁾

Výnosem ministerstva školství a osvěty z 1. 10. 1947 bylo umožněno, aby si učitelé v činné službě doplnili vzdělání na pedagogických fakultách.⁵⁾

Dne 15. listopadu 1946 byla za přítomnosti prezidenta republiky a dalších představitelů politického, kulturního a hospodářského života slavnostně otevřena pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Na pedagogické fakultě brněnské univerzity byla zahájena výuka 10. listopadu 1946.⁶⁾ Slavnostní otevření pedagogické fakulty v Bratislavě a její začlenění do svazku univerzity se konalo 6. prosince 1946.⁷⁾ Svou činnost zahájily i další pedagogické fakulty a jejich pobočky.

Toto poměrně rychlé vytvoření základních podmínek pro vysokoškolské vzdělání učitelů bylo umožněno především příznivými okolnostmi politickými. Ministrem školství a osvěty v letech 1945–1946 byl představitel Komunistické strany Československa Zdeněk Nejedlý, který již v době mezi dvěma válkami byl v úzkém styku s učitelstvem a který vysokoškolské vzdělání učitelstva podporoval a ve vládě prosadil. O. Chlup označuje Zdeňka Nejedlého za zakladatele pedagogických fakult.⁸⁾

Zdeněk Nejedlý, jak píše O. Chlup, musil překonávat značné predsudky, zvláště stavovské, které tkvěly hluboko v myslích tradičních akademických hodnostářů a členů profesorských sborů vysokých škol. Překonával tyto predsudky nejen autoritou svého vysokého úřadu, ale i svým všestranným vhladem do všech otázek našeho kulturního života, stálým přesvědčováním a nevšedním kouzlem osobním. Zd. Nejedlý, vědom si velkého poslání, jaké bylo určeno pedagogickým fakultám ve výchově celého národa, sám vstoupil do učitelského sboru pedagogické fakulty.⁹⁾

Rychlé a úspěšné vybudování pedagogických fakult v roce 1946 bylo umožněno i tím, že tyto instituce navázaly na úsilí levicového učitelstva a učitelských organizací z období předmnichovské republiky i z období bezprostředně po osvobození v roce 1945, které se snažily — z velké části svépomocí — umožnit zejména učitelům obecných a měšťanských škol alespoň částečné vysokoškolské vzdělání.

³⁾ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, č. 170/1946, s. 1135–1136.

⁴⁾ *Věstník MŠO*, 2, 1946, sešit 19, s. 403–409.

⁵⁾ *Přechodné předpisy o doplnění vzdělání učitelů v činné službě na pedagogických fakultách*. *Věstník MŠO*, 3, 1947, sešit 19, s. 470–472.

⁶⁾ *Sb. Dvacet let pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně*. Brno 1966, s. 17.

⁷⁾ Schubert, J.: *Dvadsať rokov vysokoškolského vzdelávania učiteľov základných škôl na Slovensku*. Bratislava, SPN 1966, s. 51.

⁸⁾ Chlup, O.: *Zdeněk Nejedlý a naše školství*. In: Chlup, O.: *K základním otázkám pedagogiky*. Výbor z díla. Praha, SPN 1957, s. 288.

⁹⁾ *Tamtéž*, s. 286.

Ve dvacátých a třicátých letech byly rovněž teoreticky ujasňovány problémy cílů, obsahu, prostředků a organizace vysokoškolského vzdělání učitelů. V této diskusi byla formulována zejména dvě stanoviska, jejichž autory byl O. Chlup a V. Příhoda.

O. Chlup poukazoval ve svých vystoupeních na to, že pedagogika 19. století vychovávala učitele škol národních v ideologii formalistické, to jest v názoru, že jeho odbornost spočívá ve formách vyučovacích, hlavně v metodice.¹⁰⁾ K tomuto stanovisku O. Chlup s odvoláním na J. A. Komenského poznamenal, že učitel má vést mládež na cesty světla, má mu být zprostředkovatelem vzdělání ve všech obecných věcech poznání hodných. Má-li dát mládeži solidní základ vzdělání přírodovědného, jazykového, politického atd., musí být sám dostatečně v těchto oborech vzdělán. Při vymezování obsahu učitelského studia dospívá O. Chlup k závěru, že učitel má být k svému povolání připraven všestranným vzděláním věcným a pedagogickým.

Podle názoru V. Příhody vlastní základ učitelovy vědecké přípravy tvoří pedagogika nebo vědy pedagogické. Vědeckého výcviku v pedagogických vědách je možno nabýti na vysokých školách pedagogických stejné úrovně s ostatními vysokými školami. Vědeckou úroveň lze zaručit pouze tehdy, budou-li tyto ústavy v nerozlučném svazku s univerzitami jako pedagogické fakulty, nebo bude-li se pedagogické vzdělání učitelstva všech národních škol konati na fakultě filozofické nebo přírodovědecké.¹¹⁾

Z obou uvedených názorů vyplývaly důsledky pro pojetí vysoké školy, na níž měli budoucí učitelé získávat své vzdělání. Podle představ V. Příhody měli zde být školeni pedagogicky a další přípravy se jim mělo dostat na jiných institucích. Podle koncepce O. Chlupa měla tato vysoká škola vzdělávat kandidáty učitelství v oborech, kterým budou vyučovat, a dát jim i potřebnou přípravu pedagogickou. V roce 1945 přijal tehdejší ministr školství a osvěty Zd. Nejedlý jako podklad pro reformu učitelského vzdělání koncepci předloženou O. Chlupem.

Vývoj vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu v letech 1946 až 1976 byl velmi složitý a byl charakterizován několika institucionálními reformami. V uplynulých třiceti letech lze rozlišit čtyři období, a to:

1. Vývoj pedagogických fakult v letech 1946—1953.
2. Období vysokých škol pedagogických a vyšších pedagogických škol (1953—1959).
3. Období pedagogických institutů (1959—1964).
4. Vývoj pedagogických fakult v letech 1964—1976.

V další části tohoto příspěvku se pokusíme stručně naznačit organizační i pedagogické koncepce, na nichž bylo učitelské vzdělání v těchto vývojových etapách vybudováno, a vyvodit závěry z tohoto vývoje.

¹⁰⁾ Sr. např. Chlup, O.: *Vysokoškolské vzdělání učitelstva*. Teorie i praxe, 1, 1937, č. 4 až 5, s. 73—75.

¹¹⁾ Příhoda, V.: *Vědecká příprava učitelstva*. Praha, Dědictví Komenského 1937, s. 86.

1. Vývoj pedagogických fakult v letech 1946—1953

Při výstavbě prvních vysokých škol pro přípravu učitelů v Československu — pedagogických fakult — bylo třeba po prosazení myšlenky vysokoškolského vzdělání učitelů vedle již připomenutých základních otázek organizačních propracovat cíle, obsah a prostředky těchto institucí.

V období příprav na zahájení činnosti pedagogických fakult objasňoval O. Chlup, který byl v roce 1946 jmenován prvním děkanem pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, pojetí práce této fakulty. »Filozofické a přírodovědecké fakulty měly velmi složitý úkol, jestliže měly vychovávat budoucí učitele a současně připravovat je k vědecké badatelské činnosti. Volily někdy střední, ale nikoli vždy zlatou cestu, na které trpěly úkoly oba,« napsal ve stati »Ovzduší nové vysoké školy.«¹²⁾ Při naznačení metod práce na fakultě, jejímž úkolem je příprava učitelů, zdůrazňoval: »Bude třeba vytvořit nový typ vyučování na pedagogické fakultě. ... Přeměníme podle možnosti katedrové přednášení v soustavu spolupráce, při níž zájem o předmět, jeho problémy, bude hlavní podnětnou silou studia.«¹³⁾ O. Chlup dále poukázal na význam vysokoškolské učebnice pro studium na pedagogické fakultě a na význam činnosti lektorů a asistentů, kteří mají pomáhat studentům při osvojování učiva.

Pojetí studia jednotlivých oborů na pedagogické fakultě osvětlil O. Chlup se svými spolupracovníky v publikaci »Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Informace pro posluchače i veřejnost.«¹⁴⁾ Zde jsou mj. uveřejněny tyto programové stati: Filozofie, psychologie, sociologie a pedagogika na pedagogických fakultách. Psychologie dítěte a žáka v programu studia pedagogiky. Jazyk vyučovací a filologie na pedagogické fakultě. Význam a pojem školské organizace. Literatura pro mládež. Biologie a přírodní vědy na pedagogických fakultách. Přírodověda na pedagogických fakultách. (Vůdčí myšlenky a příklady.) Studium zeměpisu na pedagogických fakultách. Výtvarná výchova na pedagogické fakultě. Hudební výchova na pedagogické fakultě. Zaměření a organizace tělesné výchovy na pedagogické fakultě. Předškolní výchova. Obor domácích nauk.

V dalším vývoji pedagogických fakult byly myšlenky formulované v uvedených statích rozpracovány do studijních plánů a osnov.

I v době po vydání zákona, kterým se zřizují pedagogické fakulty, bylo však třeba hájit jejich existenci a prosazovat jejich pojetí. S námitkami vystoupil rektor Palackého univerzity v Olomouci a akademický senát Masarykovy univerzity v Brně. Vyslovovali starostlivost o opravdu vysokoškolský charakter studia na pedagogických fakultách, požadovali, aby se vzdělání učitelů (»alespoň měšťanských škol«) dalo na fakultách přírodovědeckých a filozofických. O. Chlup spolu s O. V. Hykešem ukázali, že těmito námitkami se zdržuje včasné uvedení fakult v řádný chod. Píší: »Uváděné námitky nevyplývají z opravdového zájmu o vysokoškolské vzdělání učitelů a nepřinášejí jeho vhodnější řešení, ale zastřeně hájí jen

¹²⁾ Chlup, O.: *Ovzduší nové vysoké školy*. Nová škola, 1, 1946, č. 8, s. 133.

¹³⁾ Tamtéž, č. 9, s. 153.

¹⁴⁾ *Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy*. Informace pro posluchače i veřejnost. Nákladem pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 1947.

zájmy filozofických a přírodovědeckých fakult, jako by zřízením pedagogických fakult bylo jejich trvání ohroženo.¹⁵⁾ O. Chlup a O. V. Hykeš připomínají, že učitelé volali padesát let po vysokoškolském vzdělání, ale senát Masarykovy univerzity se za ně nepostavil. Žádají, aby i Masarykova univerzita podporovala budování pedagogické fakulty, podobně jako to činí Univerzita Karlova v Praze.

Obdobně zdůraznil osobitou funkci pedagogických fakult v našem národním a státním společenství děkan pedagogické fakulty Masarykovy univerzity F. Trávníček a připomněl, že v existenci pedagogických fakult nelze vidět újmu fakult filozofických a přírodovědeckých.¹⁶⁾

Svou koncepci pedagogických fakult i nadále zastával V. Příhoda.¹⁷⁾

V období od roku 1946 do roku 1950 studovali na pedagogických fakultách kandidátky učitelství na školách mateřských, kandidáti učitelství na školách 1. a 2. stupně, kandidáti učitelství na školách 3. stupně, jejichž obory nebyly zastoupeny na jiných fakultách univerzity (např. na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze kandidáti učitelství výtvarné, hudební a tělesné výchovy) a v prvních letech i posluchači lidovýchovný. Svou kvalifikaci zde získávali i učitelé škol pro mládež vyžadující zvláštní péče. Řádnými posluchači pedagogických fakult v prvních letech jejich existence byli i učitelé v činné službě, kteří navštěvovali přednášky a semináře v sobotu a v neděli. Jejich počet převyšoval v některých případech počet posluchačů interního studia. Z této formy studia se později vyvinulo dálkové studium.

Od roku 1948, kdy se na pedagogických fakultách, podobně jako na jiných vysokých školách, začalo přecházet k řízenému vysokoškolskému studiu, byl na jednotlivé obory přijímán pouze stanovený počet studentů. V roce 1949 a v dalších letech se stali řádnými studenty pedagogických fakult i absolventi státních kursů pro přípravu pracujících na vysoké školy, jejichž vztah ke studiu i k veřejné práci byl pozitivním přínosem k činnosti fakult v tomto období.

Další vývoj pedagogických fakult byl silně ovlivněn reformami v roce 1950. Podle vládního usnesení ze dne 30. května 1950 byla zřízena počínajíc školním rokem 1950—1951 pedagogická gymnázia pro vzdělání učitelů národních škol a pedagogická gymnázia pro vzdělání učitelek mateřských škol.¹⁸⁾

V důsledku tohoto opatření, zdůvodňovaného rychlým rozvojem našeho školství, zakládáním nových škol a přibýváním nových tříd následkem vstupu silných populačních ročníků do mateřských a národních škol, bylo

¹⁵⁾ Chlup, O. — Hykeš, O. V.: *K otázce pedagogických fakult*. Školství a osvěta, 2, č. 3, 14. února 1947, s. 33.

¹⁶⁾ Trávníček, F.: *Pedagogické fakulty*. Školství a osvěta, 2, č. 5, 14. března 1947, s. 57—58.

¹⁷⁾ Sr. výměnu názorů v deníku Národní osvobození: Příhoda, V.: *Jednotné učitelské vzdělání*. Národní osvobození, 19, 1948, č. 3, 4. ledna 1948. — Chlup, O.: *Práce konstruktivní a rozkladná*. Tamtéž, č. 9, 11. ledna 1948, s. 4. — Příhoda, V.: *Struktura pedagogických fakult*. Tamtéž, č. 15, 18. ledna 1948, s. 11. — Své stanovisko ke struktuře pedagogických fakult připomíná V. Příhoda i ve stati *Vědecké základy socialistické pedagogiky*. Nová škola, 4, 1948—1949, č. 5, s. 140.

¹⁸⁾ *Učební plán a učební osnovy pro pedagogická gymnázia*. Věstník MŠVU, 6, 1950, sešit 22, s. 210.

vzdělávání učitelek mateřských škol a učitelů škol 1. stupně přeneseno na úroveň středoškolskou. Na pedagogických fakultách se v letech 1950 až 1953 vzdělávali pouze učitelé škol 2. stupně a ve stanovených případech si v dálkovém studiu doplňovali své vzdělání učitelé — absolventi pedagogických gymnázií.

Obdobně jako pro ostatní vysoké školy přinesl i pro pedagogické fakulty podstatné změny zákon ze dne 18. května 1950 o vysokých školách,¹⁹⁾ který nově formuloval úkoly vysokých škol a stanovil předpisy pro jejich organizaci a správu. Paragraf 36 tohoto zákona zrušil všechny předpisy o věcech, které tento zákon upravil. Bodem 35 bylo jmenovitě zrušeno vládní nařízení č. 170/1946 Sb., kterým byl vydán statut pedagogických fakult a určena studijní doba učitelů. Ve smyslu tohoto zákona začaly být na pedagogických fakultách jako základní útvary pro řízení pedagogické, vědecké, popřípadě umělecké práce budovány katedry.

Přes zúžení rozsahu působnosti rozvinuly pedagogické fakulty postupně svou činnost pedagogickou, vědeckou a uměleckou. Nově byly zpracovány učební plány a učební osnovy studia na pedagogických fakultách, stanoveny studijní obory, byla zavedena souvislá školní praxe studentů, byly zřízeny fakultní školy při pedagogických fakultách atd. Začaly se vytvářet sbory vysokoškolských učitelů. V této situaci v souvislosti s celkovou reformou školství došlo v roce 1953 i k reorganizaci učitelského vzdělání.

2. Období vysokých škol pedagogických a vyšších pedagogických škol (1953—1959)

Podle § 9 zákona č. 31 ze dne 24. dubna 1953 »pro vzdělání učitelů šestého až osmého postupného ročníku střední školy se zřizují dvouleté vyšší pedagogické školy, do kterých jsou přijímáni absolventi jedenáctiletých středních škol, popřípadě pedagogických škol a výběrových odborných škol«. Podle § 10 téhož zákona »pro vzdělání učitelů devátého až jedenáctého postupného ročníku jedenáctileté střední školy a učitelů pedagogických škol a odborných škol zřizují se vysoké školy pedagogické, do kterých jsou přijímáni absolventi jedenáctiletých středních škol, popřípadě pedagogických škol a výběrových odborných škol«. Učitelky mateřských škol a učitelé národních škol se podle téhož zákona vzdělávali na pedagogických školách. Paragrafem 18 téhož zákona byl zrušen zákon č. 100/1946 Sb., kterým se zřizují pedagogické fakulty.²⁰⁾

Podle § 1 vládního nařízení ze dne 21. července 1953 pedagogická fakulta Karlovy univerzity v Praze, její pobočky v Plzni a v Českých Budějovicích, pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, pedagogická fakulta Slovenské univerzity v Bratislavě a její pobočky v Banské Bystrici a v Prešově se přeměňují dnem 1. září 1953 na vyšší pedagogické školy.

Dnem 1. září 1953 byla zřízena vysoká škola pedagogická v Praze a vysoká škola pedagogická v Bratislavě. K témuž dni byla pedagogická fakulta Palackého univerzity v Olomouci přeměněna na vysokou školu

¹⁹⁾ Sbírka zákonů republiky Československé, č. 58/1950, s. 114—120.

²⁰⁾ Sbírka zákonů republiky Československé, č. 31/1953, s. 194—195.

pedagogickou.²¹⁾ Denní studium na vysokých školách pedagogických bylo čtyřleté.

Na vyšších pedagogických školách a na vysokých školách pedagogických bylo rovněž zavedeno dálkové a večerní studium.

Uchazeči, kteří už měli kvalifikaci k vyučování na mateřských nebo národních školách nebo v 6.—8. postupném ročníku středních škol, mohli dvouletým studiem na vysoké škole pedagogické nebo na vyšší pedagogické škole získat kvalifikaci k vyučování na školách pro mládež vyžadující zvláštní péče.

V důvodové zprávě k zákonu č. 31 ze dne 24. dubna 1953 se v odstavci o zřízení dvouletých vyšších pedagogických škol připomíná, že »také v SSSR se vzdělávají tito učitelé ve dvouletých učitelských institutech«. Rovněž v souvislosti s vysokými školami pedagogickými se uvádí analogie čtyřletých pedagogických institutů SSSR.²²⁾

Reformou v roce 1953, jíž byla příprava učitelů škol druhého stupně, ale i učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů škol třetího stupně vyčleněna z univerzity, se vytvořila nová situace v učitelském vzdělání.

V místech, kde byla pedagogická fakulta reorganizována ve vyšší pedagogickou školu, byl tento krok pocítován jako ústup. Pouze dvouletá studijní doba a název této školy vyvolávaly pochybnosti o tom, zdali jde o školu vysokou. Pracovníci vyšších pedagogických škol poukazovali na přetíženost studia a žádali jeho prodloužení. Vyšší pedagogické školy byly od počátku chápány jako přechodný typ školy.

Odlišně se vyvíjely problémy vysokých škol pedagogických. Chlupova koncepce, jak byla realizována po roce 1946 na pedagogických fakultách, se v podstatě netýkala tradičních fakult univerzity. Zřízení vysokých škol pedagogických a zrušení přípravy učitelů škol třetího stupně na filozofické a přírodovědecké fakultě bylo mj. odůvodňováno nedostatky v přípravě učitelů na těchto fakultách, jimž se vytýkalo, že odborné studium pokládají za něco vyššího, že na studium učitelství hledí jako na podřadné.

Vyšší pedagogické školy a vysoké školy pedagogické byly od počátku budovány jako školy vzdělávající učitele. Zřízení vysokých škol pedagogických proto přijali kladně i dosavadní stoupenci Chlupovy koncepce pedagogických fakult. Vysoká škola pedagogická byla některými pracovníky považována za perspektivní formu přípravy učitelů. V souvislosti s tehdejšími představami, že v brzké době budou všechny děti absolvovat jedenáctiletou střední školu, se předpokládalo, že vysoká škola pedagogická bude připravovat učitele pro celou jedenáctiletku.

Vývoj však brzo ukázal, že koncepce vysokých škol pedagogických nevzala v úvahu zájmy tradičních fakult univerzity. To také bylo příčinou změn v organizaci vzdělání učitelů třetího stupně školy. Nejprve došlo k obnovení učitelského studia na univerzitě a po krátké době poté byly vysoké školy pedagogické zrušeny. V Olomouci byla Vysoká škola pedagogická s účinností od 1. září 1958 sloučena s Univerzitou Palackého.

²¹⁾ *Vládní nařízení ze dne 21. července 1953 o vyšších pedagogických školách a vysokých školách pedagogických*. Sbírka zákonů republiky Československé, č. 66/1953, s. 279.

²²⁾ *Zákon ze dne 24. dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů* [školský zákon]. Praha, SPN 1953, s. 31.

Vysoké školy pedagogické a s uvedeným omezením i vyšší pedagogické školy za poměrně krátkou dobu své existence významně přispěly k zpracování cílů, obsahu a prostředků učitelského studia. Aktuální problémy těchto škol se staly předmětem jednání konference, která se konala 19. až 21. října 1954 ve Smolenicích,²³⁾ i při dalších poradách.

Vyšší pedagogické školy a vysoké školy pedagogické zdůraznily a pracovaly význam pedagogické složky přípravy učitelů a usilovaly o její sepětí se složkou politickovýchovnou a odbornou. Již od prvních let své existence věnovaly značné úsilí rozvoji metodik vyučování předmětům všeobecně vzdělávací školy, studovaly se zde problémy pedagogické praxe studentů ve vyučování i v činnosti mimovyučovací. Začala se rozvíjet i vědecká a umělecká činnost učitelů těchto škol, práce na učebních textech a vysokoškolských učebnicích atd. Všeobecně je kladně hodnocen zejména přínos vysokých škol pedagogických k prohloubení pedagogické přípravy učitelů škol třetího stupně.

Činnost vyšších pedagogických škol a vysokých škol pedagogických se ukončila při reorganizaci učitelského vzdělání v roce 1959. Podle § 17 vládního nařízení č. 58 ze dne 12. srpna 1959 o změnách v organizaci vysokých škol se Vysoká škola pedagogická v Praze a Vysoká škola pedagogická v Bratislavě postupně rušily počínajíc školním rokem 1959—1960. Podle § 18 téhož vládního nařízení se postupně rušily počínajíc školním rokem 1959—1960 vyšší pedagogické školy v Praze, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Ústí nad Labem, v Brně, v Opavě, v Bratislavě, v Banské Bystrici a v Prešově.²⁴⁾

3. Období pedagogických institutů (1959—1964)

Vládním nařízením č. 57 ze dne 31. července 1959 byly zřízeny pedagogické instituty v Praze, v Brandýse nad Labem, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Karlových Varech, v Ústí nad Labem, v Liberci, v Hradci Králové, v Pardubicích, v Jihlavě, v Brně, v Olomouci, v Gottwaldově, v Ostravě, v Trnavě, v Nitře, v Banské Bystrici, v Košicích a v Prešově jako vysoké školy. V § 3 tohoto vládního nařízení se uvádí, že »pedagogické instituty jsou krajská zařízení«.²⁵⁾

Úkoly pedagogických institutů byly vymezeny v Prozatímním statutu pedagogických institutů. V čl. 2 tohoto statutu se praví:

1. Pedagogické instituty připravují učitele pro první až páté postupné ročníky povinné školní docházky ve tříletém interním studiu, učitele pro šesté a vyšší postupné ročníky povinné školní docházky ve čtyřletém studiu; přitom je studium prvních dvou ročníků pedagogického institutu společné.

2. Pedagogické instituty připravují též v tříletém dálkovém studiu a) učitele pro první až páté postupné ročníky z řad pracujících, b) učitele pro šesté a vyšší postupné ročníky aa) z učitelů kvalifikovaných pro první až páté postupné ročníky, bb) z učitelů vyučujících všeobecně vzdě-

²³⁾ Viz sborník *O niektorých otázkach vysokoškolskej prípravy učiteľstva*. Bratislava, SPN 1955.

²⁴⁾ *Sbírka zákonů republiky Československé*, č. 58/1959, s. 183.

²⁵⁾ *Sbírka zákonů republiky Československé*, č. 57/1959, s. 181.

lávacím předmětům na odborných učilištích, pokud absolvují předepsaný přípravný kurs.

3. Na pedagogických institutech získávají pedagogickou kvalifikaci též a) učitelé odborných předmětů v odborných učilištích a učňovských školách, b) mistři odborného výcviku v odborných učilištích a učňovských střediscích.

Podrobnosti upravují zvláštní směrnice.

4. Na pedagogických institutech se podle potřeby organizují: studium defektologie, studium pro vychovatele, rozšiřující a postgraduální studium v různých formách a kursy.

5. Počty studentů pro jednotlivé druhy, způsoby a obory studia stanoví pro jednotlivá léta příslušný výkonný orgán KNV.²⁶⁾

Byl rovněž vydán učební plán pedagogického institutu, směrnice o dálkovém studiu, o pedagogické a osvětové praxi studentů pedagogických institutů a další předpisy.

Při zřizování pedagogických institutů byla formulována řada koncepčních myšlenek o organizaci a cílech pedagogických institutů, o obsahu a prostředcích práce na těchto školách, které rozvíjely, popřípadě objasňovaly myšlenky obsažené v zákonných normách. Byl např. zdůrazňován význam vybudování tak velkého počtu vysokých škol, připomínalo se, že tato instituce bude pro některé kraje (Karlovarský, Jihlavský, Gottwaldovský) první vysokou školou vůbec a pro každý kraj bude významným střediskem kulturně politickým i vědeckopedagogickým. Současně se poukazovalo na to, že výchova budoucí učitelské generace není jen věcí krajského významu, nýbrž že je politickou událostí celostátního dosahu.

Pedagogické instituty byly budovány především jako zařízení připravující učitele základní devítileté školy. V souvislosti s tím byla formulována zásada společné přípravy učitelů pro první a druhý stupeň školy v prvních dvou letech interního studia a zásada, aby se učitelé 6.—9. ročníku základní devítileté školy perspektivně připravovali z učitelů 1. až 5. ročníku dálkovým studiem tak, aby forma interního studia pro druhý stupeň postupně zanikla.²⁷⁾ Tuto zásadu nebylo možno realizovat, jak se uvádí v citovaném pojednání, vzhledem k vysoké potřebě učitelů 2. stupně při zavádění devátých ročníků. »Proto tu musí po určitou dobu existovat vedle sebe vlastně dvojí způsob vzdělávání učitelů 6.—9. ročníku, a to 1. příprava ve čtyřletém interním studiu na pedagogických institutech, 2. příprava dálkovým studiem z učitelů 1. stupně, zpočátku z učitelů s různou přípravou, postupně z absolventů tříletého interního studia na pedagogických institutech.«²⁸⁾

Byly vyslovovány názory, že na přechodnou dobu bude mít studium učitelů prvního stupně na pedagogických institutech charakter přípravy odborné, nikoli vysokoškolské. Na pedagogických institutech měl být vytvořen specifický pedagogický systém, zdůrazňovala se zásada jejich spojení se životem, poukazovalo se na to, že při řešení obsahu této nové školy není možno opírat se již o výsledky pedagogické vědy. V některých

²⁶⁾ *Prozatímní statut pedagogických institutů*. Věstník MŠK, 16, 1960, sešit 1, s. 3—4.

²⁷⁾ Nešporová, M. — Papež, J. — Zeman, M.: *K nové soustavě vzdělávání učitelů*. Pedagogika, 9, 1959, č. 4, s. 435—436.

²⁸⁾ Tamtéž, s. 439.

statích se uvádělo, že značná část učitelů pedagogických institutů teprve začíná působit na vysoké škole atd.

Názory, které byly připomenuty, se staly záhy předmětem diskuse pracovníků pedagogických institutů i ostatní veřejnosti. I když odlišná stanoviska byla formulována převážně implicitně, šlo v podstatě o spor mezi koncepcí středoškolské a vysokoškolské přípravy učitelů. Oprávněně bylo poukazováno na to, že myšlenka tzv. společného základu a způsobu získání kvalifikace pro učitelství na škole druhého stupně měla do počátku padesátých let svého předchůdce v získávání učitelské způsobilosti pro školy měšťanské. Naproti tomu nebyl v koncepci pedagogických institutů v roce 1959 brán dostatečný zřetel na poznatky z vysokoškolské přípravy učitelů na pedagogických fakultách, vyšších pedagogických školách a vysokých školách pedagogických. Vzniká rovněž otázka, zdali při vyslovování požadavků o významu výchovného působení na studenty pedagogických institutů se nepřeceňovaly možnosti výchovy. Mnohé problémy pedagogických institutů byly spjaty se skutečností, že tyto instituce byly krajskými zařízeními. Již za tři roky poté, kdy koncepce pedagogických institutů začala být realizována, si praxe vynutila podstatné změny.

Vládní nařízení ze dne 30. srpna 1962 o pedagogických institutech stanoví v § 1, že »pedagogické instituty spravuje a řídí ministr školství a kultury«. V § 6 se zrušuje vládní nařízení č. 57/1959 Sb., o pedagogických institutech. Rovněž se ruší ustanovení § 35 odst. 5 vládního nařízení č. 71/1960 Sb., o rozšíření pravomocí a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů, pokud řízení pedagogických institutů svěřilo krajským národním výborům.²⁹⁾

S účinností od 1. září 1962 převedlo ministerstvo školství a kultury dosavadní třípředmětové obory na dvoupředmětové a nově stanovilo obory studia v denním studiu. Později byly učiněny obdobné úpravy i ve studiu při zaměstnání.

V důsledku opatření, jež byla přijata od roku 1962, se vytvořily příznivější podmínky pro vnitřní práci pedagogických institutů. Tím vznikly i lepší předpoklady k pozitivnímu využití možností, jež pedagogické instituty přinesly.

Zřízení pedagogických institutů bylo nesporně významným činem v tom, že po devíti letech bylo opět obnoveno v denním a poté i v dálkovém studiu vysokoškolské vzdělání učitelů 1.—5. ročníku základní devítileté školy v trvání tří let, tj. v délce, které nebylo dosaženo ani na pedagogických fakultách v letech 1946—1950. Rovněž čtyřletá interní příprava učitelů 6.—9. ročníku ZDŠ mohla být vyvrcholením dosavadního vývoje. Nesprávná myšlenka společné přípravy učitelů 1. a 2. stupně v prvních dvou letech interního studia a zavedení třípředmětového studia ve třetím a čtvrtém ročníku pedagogického institutu způsobilo, že podle snad všeobecného mínění pracovníků pedagogického institutu i studentů nebylo vymezeného času účelně využito. Opuštění problematické myšlenky, podle níž se učitelé pro školy druhého stupně měli vzdělávat jen dálkově, a zavedení dvoupředmětového studia od prvního ročníku pedagogického institutu, i když z jiných důvodů zkráceného na tři roky, bylo ve srovnání

²⁹⁾ *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, č. 87/1962, s. 383.

s předchozím stavem krokem vpřed ve zkvalitňování přípravy učitelů 6.—9. ročníku ZDŠ a znamenalo návrat na úroveň pedagogických fakult po roce 1946.

Vedle přípravy učitelů pro základní školu a přípravy učitelů škol pro mládež vyžadující zvláštní péče začaly pedagogické instituty věnovat pozornost vzdělání pracovníků učňovského školství, konkrétně jejich doplňkovému pedagogickému studiu. Tímto studiem nezískávali ovšem absolventi vysokoškolskou kvalifikaci.

Činnost pedagogických institutů byla každoročně reorganizována. To svědčí o značných problémech jejich koncepce. I doba jejich celkového trvání je nejkratší ze všech dosud existujících typů vysokých škol vzdělávajících učitele. Vývoj pedagogických institutů připomněl, že budování vysoké školy je proces velmi nesnadný, zejména tehdy, jestliže se uskutečňuje izolovaně, bez kontaktu s vědeckými, uměleckými a dalšími institucemi. V praxi pedagogických institutů se zvláště prokázalo, že vysokou školu nelze budovat jen v rámci kraje, neboť její problematika a dosah činnosti je značně širší. Opatření z roku 1962 a zvláště z roku 1964 vytvořila možnosti k tomu, aby i vysoké školy připravující učitele začaly rozvíjet svou činnost v podmínkách obdobných, jako mají jiné vysoké školy.

4. Vývoj pedagogických fakult v letech 1964—1976

Zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění ze dne 12. srpna 1964 se dnem 1. září 1964 z Pedagogického institutu v Praze a z Pedagogického institutu v Brandýse nad Labem zřizuje pedagogická fakulta Univerzity Karlovy se sídlem v Praze, z Pedagogického institutu v Brně se zřizuje pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně se sídlem v Brně, z Pedagogického institutu v Olomouci se zřizuje pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci se sídlem v Olomouci, z Pedagogického institutu v Trnavě se zřizuje pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě se sídlem v Trnavě, z Pedagogického institutu v Prešově se zřizuje pedagogická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košicích se sídlem v Prešově.

Z pedagogických institutů v Českých Budějovicích, v Plzni, v Ústí nad Labem, v Hradci Králové, v Ostravě, v Nitře a v Banské Bystrici se zřizují jako vysoké školy samostatné pedagogické fakulty.

Podle § 1 uvedeného zákonného opatření se na pedagogických fakultách vzdělávají učitelé pro školy poskytující základní vzdělání.

Podle § 6 citovaného zákonného opatření se pedagogické instituty v Karlových Varech, v Liberci, v Pardubicích, v Jihlavě, v Gottwaldově, v Martině a v Košicích postupně zrušují počínajíc školním rokem 1964 až 1965. Spolu se zrušením těchto pedagogických institutů pozbývá účinnosti vládní nařízení č. 87/1962 Sb., o pedagogických institutech.³⁰⁾

Reforma v roce 1964 byla pracovníky v oblasti učitelského vzdělání ve značné většině přijata se souhlasem. Zřízením pedagogických fakult (někdy se rovněž hovoří o »obnovení« pedagogických fakult) a zrušením části pedagogických institutů se však nevyřešily všechny problémy sou-

³⁰⁾ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, č. 166/1964, s. 1164.

visející s přípravou učitelů. Znovu se objevovala otázka, zdali přijaté uspořádání přípravy učitelů základních a středních škol, které se v ČSSR realizuje na 25 fakultách, je účelné a hospodárné. Objevily se i různé návrhy na úpravy v poslání a síti pedagogických fakult. Byly vyslovovány požadavky, aby vzdělání učitelů 6.—9. ročníku základní školy bylo přeneseno na filozofické a přírodovědecké fakulty atd.

Na tyto tendence reagoval na slavnostním shromáždění k 25. výročí zahájení vysokoškolského studia učitelů pro školy I. cyklu, konaném 29. září 1971 v pražském Karolinu, tehdejší ministr školství ČSR Josef Havlín. Připomenul dosavadní vývoj učitelského studia a charakterizoval hlavní úkoly, které bude třeba řešit. Ve svém projevu mj. řekl: »Osm dnes existujících pedagogických fakult v ČSR představuje výchovnou kapacitu vysoké úrovně. Do budoucna chceme tuto síť fakult vhodně racionalizovat, popřípadě v zájmu koncentrace odborných kádřů i materiálních prostředků účelněji profilovat. Současně s tím překlenout i některé tradiční bariéry, které dosud existují mezi pedagogickými fakultami a ostatními vysokými školami vychovávajícími učitele, a hledat cesty, jak tyto školy účelně sblížit.«³¹⁾

Úpravami, které se na pedagogických fakultách uskutečnily v posledním desetiletí, se vytvořily příznivější podmínky pro dosavadní obory studia a byly zřízeny nové studijní obory.

Od studijního roku 1967—1968 byla zrušena roční řízená praxe ve studiu učitelství pro 1.—9. ročník ZDŠ a denní studium bylo prodlouženo na čtyři roky. Od studijního roku 1970—1971 bylo na podkladě analýzy dosavadních poznatků zřízeno studium učitelství v 1.—5. ročníku ZDŠ (tj. bez kombinace s předmětem pro vyučování v 6.—9. ročníku ZDŠ). Od studijního roku 1967—1968 bylo na pedagogických fakultách zahájeno postgraduální studium učitelů ZDŠ, na některých fakultách bylo otevřeno denní studium speciální pedagogiky, bylo zahájeno postgraduální studium pro výchovné poradce atd.

Ve smyslu zákona č. 19/1966 Sb., o vysokých školách, mohou některé pedagogické fakulty ve stanovených případech udělovat titul doktor filozofie (PhDr.) ve vědním oboru pedagogika.

Z připomenutých faktů je patrné, že uvedenými opatřeními se na pedagogických fakultách vytvořila zejména pro studium učitelství na základní škole a na školách pro mládež vyžadující zvláštní péče velmi příznivá situace, která je pozitivním vyvrcholením dosavadního vývoje učitelského vzdělání v této oblasti.

Z á v ě r y

Zřízením vysokoškolského studia učitelů a vybudováním pedagogických fakult v roce 1946 se splnily tužby několika generací pokrokových učitelů, kteří mnohdy po léta s vynaložením značného úsilí i materiálních prostředků usilovali o zvýšení své kvalifikace. K tomuto opatření přistoupilo Československo jako jedna z prvních zemí na světě.

V období let 1946—1976 byla v praxi učitelského vzdělání v Českoslo-

³¹⁾ Havlín, J.: *Socialistická škola pro socialistickou společnost*, Učitelské noviny, 21, 1971, č. 36, s. 1, 3.

vensku realizována 1. koncepcí formulovaná O. Chlupem a jeho spolupracovníky, 2. koncepcí přejatá ze sovětských pedagogických institutů a učitelských institutů, 3. koncepcí pedagogických institutů v letech 1959—1964. Uvažovalo se rovněž o koncepci V. Příhody. Nelze opomenout ani názory pracovníků tradičních fakult univerzity, podle nichž by mělo být vzdělání učitelů škol druhého stupně zřízeno na dosavadních univerzitních fakultách. Tyto názory lze ovšem označit jako koncepci učitelského vzdělání pouze podmíněně, neboť zpravidla sledovaly pouze úzké zájmy některých vědních oborů na univerzitách, jak na to poukazoval již O. Chlup.

Ve vývoji uplynulých let se prakticky jako nejreálnější prokázala koncepce Chlupova. Její hlavní problém, tj. stanovení cílů a obsahu učitelského vzdělání vzhledem k potřebám práce učitele na určitém stupni školy a s tím související propracování vzájemných vztahů složky ideologické, pedagogické a odborné, byl přes rozdíly dané organizačním uspořádáním i základním problémem vyšších pedagogických škol, vysokých škol pedagogických a pedagogických institutů. Řešení těchto otázek je i v současnosti aktuálním úkolem pracovníků v oblasti učitelského vzdělání.

V důsledku působení celé řady vlivů se zatím podařilo plně uskutečnit vysokoškolské vzdělání učitelů základních škol a učitelů a vychovatelů škol pro mládež vyžadující zvláštní péče. V souvislosti s dalším rozvojem československé výchovně vzdělávací soustavy a její modernizací s ohledem na potřeby rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR bude třeba rovněž dále zkvalitňovat i učitelské vzdělání.

L I T E R A T U R A

- Deset let pedagogické fakulty a Vyšší pedagogické školy v Plzni 1948—1958.* Vydala Vyšší pedagogická škola v Plzni 1958.
- Dějiny univerzity v Brně.* Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1969.
- Díba, J.: *25 let Pedagogické fakulty v Plzni.* Učitelské noviny, 23, 1973, č. 37, s. 6.
- Dvadsať rokov vysokoškolského vzdelávania učiteľov základných škôl na východnom Slovensku.* Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Josefa Šafárika 1969.
- Hermannová, V.: *20. výročí PF v Ústí nad Labem.* Učitelské noviny, 24, 1974, s. 8.
- Hodura, Q.: *Vysoká škola pedagogická zahajuje.* Učitelské noviny, 3, 1953, č. 38.
- Charvát, J.: *Cíle a úkoly vysokých pedagogických škol.* Učitelské noviny, 3, 1953, č. 41.
- Charvát, J.: *Po konferenci pracovníků vysokých škol pedagogických.* Učitelské noviny, 4, 1954, č. 46.
- Chlup, O.: *Jaký má být poměr fakulty pedagogické k fakultě filozofické a přírodovědecké.* Nová škola, 1, 1946, č. 7, s. 111—112.
- Chlup, O.: *Třicet let bojů o českou pokrokovou pedagogiku.* In: Chlup, O.: *Pedagogické statě.* Praha, SPN 1955, s. 106—147.
- Chlup, O.: *Vysokoškolské vzdělání učitelstva.* In Chlup, O.: *Cesta k socialistické škole.* Výbor z díla. Praha, SPN 1965, s. 272—281.
- Chlup, O.: *K otázce vysokoškolského vzdělání učitelstva.* In: Tamtéž, s. 282—286.
- jd-: *Pedagogické instituty zahajují.* Učitelské noviny, 9, 1959, č. 36.
- Kahuda, F.: *Za prohloubení výchovy a vyučování.* Pedagogika, 5, 1955, č. 1, s. 3—15.
- Kahuda, F.: *Nová soustava vzdělávání učitelů.* Učitelské noviny, 9, 1959, č. 13.

- Kapitoly z dějin olomoucké univerzity 1573—1973.* Ostrava, Profil 1973.
- Kořínek, M.: *Vědecká a umělecká práce na pedagogických institutech.* Komenský, 84 1960, č. 1, s. 42—44.
- Kraemer, E.: *Vysoká škola a vzdělání učitelů základních a středních škol.* Vysoká škola, 17, 1968—1969, č. 1, s. 3—11.
- Kraemer, E.: *Příprava učitelů našich středních a základních škol.* Vysoká škola, 17, 1968—1969, č. 2, s. 51—57.
- Kraemer, E.: *O budoucnost našich pedagogických fakult.* Vysoká škola, 17, 1968—1969, č. 3, s. 110—117.
- Krejčí, V.: *Dvě koncepce vysokoškolského vzdělání učitelstva na sklonku buržoazně demokratické Československé republiky.* In: *Učitelské vzdělání.* Zprávy Ústavu pro učitelské vzdělání na Univerzitě Karlově v Praze. 1968, č. 12, s. 1—19.
- Krejčí, V.: *První pedagogická fakulta v Československu v meziválečném období.* In: *Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě* 19. Řada B-5. Praha, SPN 1970, s. 71—89.
- Krejčí, V.: *K dějinám Školy vysokých studií pedagogických v Praze.* In: *Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě* 34. Řada B-8. Praha, SPN 1973, s. 45—67.
- Křístek, V.: *Vychováváme nového učitele.* K práci pedagogických institutů. Učitelské noviny, 9, 1959, č. 48.
- Otáhalová-Popelová, J.: *Význam pedagogických fakult.* Brno, Komenium 1948.
- Otáhalová-Popelová, J.: *Význam vysoké školy pedagogické.* Učitelské noviny, 3, 1953, č. 35.
- Památka dvadsaťročného jubilea vzniku Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského.* Vydala Univerzita Komenského v Bratislave 1969.
- Pavlásek, V.: *Nová úprava učitelského vzdělání.* Nová škola, 5, 1949—1950, č. 8.
- Pedagogická fakulta v Ostravě — patnáct let.* Vysoké pedagogické školství na Ostravsku 1953—1968. Vydala Pedagogická fakulta v Ostravě 1968.
- Pešek, Z.: *Několik diskusních podnětů k přípravě školního roku na pedagogických institutech.* Učitelské noviny, 9, 1959, č. 32—33.
- Somr, M.: *25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.* Učitelské noviny, 23, 1973, č. 45, s. 5.
- Vančata, O.: *K úsilí jihočeského učitelstva o vysokoškolské vzdělání. K 20. výročí založení pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.* České Budějovice 1969.
- Vorlíček, Ch.: *Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy ve vývoji učitelského vzdělání v Československu.* In: *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis.* Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy. Tomus XV, fasc. 2, Praha, Univerzita Karlova 1975, s. 53—100.

ХРУДОШ ВОРЛИЧЕК

30 ЛЕТ СО ДНЯ ВВЕДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ В ЧЕХОСЛОВАКИИ

Законной базой для развития высшего образования учителей в Чехословакии является декрет Президента республики от 27 октября 1945 г. об образовании учителей. Во исполнение закона от 9 апреля 1946 г. при всех университетах в Чехии и Словакии были созданы педагогические факультеты. Министром просвещения в 1945—1946 гг. был

представитель КП Чехословакии Зденек Неедлы, которого иногда называют основоположником педагогических факультетов. Создателем идейной концепции педагогических факультетов был О. Хлуп.

В 1946—1950 гг. на педагогических факультетах обучались учительницы детских садов, учителя I и 2-ой ступеней, школ для

молодежи, нуждающейся в особом попечении и учителя некоторых предметов на школах 3-ей ступени. С 1950 г. образование учительниц детских садов и учителей школ 1-ой ступени осуществляется в средних школах.

В 1953 г. образование учителей было выделено из университета. Для подготовки учителей 2-ой ступени были созданы в качестве ВУЗ двухлетние Высшие педагогической школы, а для подготовки учителей 3-ей ступени — четырехгодичные Высшие педагогические институты. В 1959 г. подготовка учителей для школ 3-ей ступени была снова включена в состав университетского образования.

В 1959—1964 гг. учителя 1—9 классов основной девятилетней школы обучались в Педагогических институтах. Положительным достижением этих школ было возобновление университетской подготовки учителей 1-ой ступени. Однако на первых порах успешному развитию их работы препятствовала неправильная концепция т. н. общей базы, согласно которой на первых двух курсах обучения все студенты были обязаны изучать все предметы, предназначенные для подготовки к обучению на первой ступени

школы. Потребовалось также преодолеть взгляд, что учителя 2-ой ступени школы могут продолжать образование только заочно, при наличии квалификации для обучения на 1-ой ступени.

После реформы в 1964 г. при университетах были снова созданы педагогические факультеты и, кроме того, еще семь отдельных педагогических факультетов. На этих факультетах в настоящее время обучаются учителя основных школ (курс дневного обучения — 4 года). На некоторых педагогических факультетах осуществляется подготовка учителей для школ для молодежи, требующей особого призрения. Работники профессионально-технических школ восполняют свою педагогическую квалификацию путём заочного обучения. Педагогические факультеты организуют также последипломную подготовку учителей основных школ.

Проблемой первостепенной важности для всех учреждений, осуществляющих высшее образование учителей в Чехословакии в 1946—1976 гг. явилась разработка целей, содержания и средств подготовки учителей.

Это задание продолжает оставаться актуальным и в дальнейшем.

CHRUDOŠ VORLIČEK

THIRTY YEARS OF TEACHER TRAINING IN CZECHOSLOVAK HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS

A legal basis for the development of teacher training within the higher education system was provided by the President of the Republic's decree of October 27, 1945, on teacher training. By the Act of April 9, 1946, pedagogical faculties (colleges of education) were established at all Czech and Slovak universities. The Minister of Education in the 1945—1946 period was a representative of the Communist Party of Czechoslovakia, Zdeněk Nejedlý, who is sometimes referred to as the founder of pedagogical faculties. The idea of pedagogical faculties was a conception formed by O. Chlup.

In the 1946—1950 period the pedagogical faculties provided education for nursery school teachers, primary school teachers, junior secondary school teachers, teachers at schools for children and young people requiring special educational treatment, and also teachers of certain subjects at senior secondary schools. In 1950 the training of nursery school teachers and primary school teachers was transferred to vocational schools set up within the secondary education system.

In 1953 teacher training was removed from universities. Two-year pedagogical

schools were established for the training of junior secondary school teachers, and four-year pedagogical schools for the training of senior secondary school teachers, both types of pedagogical schools remaining part of the higher education system. In 1959 the training of senior secondary school teachers was again fully taken over by the universities.

In the 1959—1964 period teachers for all the nine years of the elementary school (i. e. primary and junior secondary school teachers) were trained at pedagogical institutes. A positive feature of these institutes was, above all, the return to the provision of higher education for primary school teachers. In the first years of their existence, however, their successful development was hampered by the wrong conception of the so-called common basis, according to which all students in the first two years were to follow courses preparing teachers for primary schools. Furthermore, it was necessary to overcome the idea that qualifications for teaching at junior secondary schools should prospectively be acquired in part-

time courses by candidates from among qualified primary school teachers.

By the reform of 1964 pedagogical faculties were re-established at universities and, in addition, seven independent pedagogical faculties were established. Pedagogical faculties now provide training for elementary school teachers (i. e. primary and junior secondary school teachers) in full-time four-year courses of study. Some pedagogical faculties prepare teachers for schools providing education for the youth requiring special treatment. Pedagogical faculties also provide part-time courses to help the staff of apprentice training schools acquire the necessary pedagogical qualifications. They also organise post-graduate studies for elementary school teachers.

The cardinal problem of all institutions providing higher education for Czechoslovak teachers in the 1946—1976 period has been to elaborate the aims, the content and the media of teacher training. This task remains topical also for the coming period.